

Bắt cá tôm ở đồng bằng sông Cửu Long

Phần 3

Bông súng

Câu Rê

- Thằng Cu đâu, tối nay bắt cho tao mấy con thằn lằn nghe.

Nghe tiếng cậu Ba gọi, tôi dạ lớn rồi đi kiếm cái hộp, chộp vài con thằn lằn đang đeo trên tường cạnh cái bóng đèn. Bỏ thằn lằn vào hộp, cẩn thận dùi vài cái lỗ cho nó thở để dành cho ngày mai. Tôi bắt thêm vài con kiến cánh, vài con dế con chung quanh đó bỏ vào hộp cho thằn lằn ăn kéo nó chết. Vào năm 1961, khi giặc giã bắt đầu nổi dậy bắn phá ở nông thôn, trường Tiểu học làng tôi đóng cửa. Ba má tôi gọi tôi ra nhà bà dì để đi học. Nhà bà ở một cái chợ nhỏ gần lộ xe. Ông bà tôi sống với mấy cậu và mấy dì.

Hai ngày nay, cậu Ba bỏ thì giờ o bế một cái cần câu thật lớn. Cậu vô xóm trong lựa mua một cây tầm vông cỡ trung bình, dài và suông. Cậu róc bỏ

nhánh làm thành một cái cần câu dài chừng 6 mét. Cột thêm một nhợ dài khoảng 6-7 mét nữa. Tôm một cái lưới câu to tướng ở đầu nhợ, có chừa ra một chút giây gân chừng 2 phân, rồi ra lịnh cho tôi bắt sẵn vài con thằn lằn để ngày mai cậu cháu đi câu rê, câu cá lóc.

Hôm sau, khi tôi đi học về, cậu Ba kêu tôi và cậu Út cùng nhau đi câu rê. Tôi xách hộp mồi và một cái giỏ tre lon ton đi theo 2 cậu. Hai ông cậu tôi có tập tụa, tướng người chắc nịch, khỏe mạnh, bắp thịt cuồn cuộn. Đi sau hai ông cậu lực lưỡng là tôi, một thằng nhóc 7 tuổi ốm tong teo như một con thằn lằn. (Nếu mà cậu móc tôi vào lưới câu làm mồi thì chắc cũng nhắp được vài con cá lóc!).

Chúng tôi đi ra một cái ruộng lúa dọc theo lộ xe cách nhà chừng 800 mét. Đang mùa nước nổi, lúa đã cấy xong được hơn một tháng, bắt đầu xanh ngọn. Gió thổi mát rượi, mặt nước lặn tẩn, sóng lúa mấp mô. Nước ngập tới đầu gối, cào cào châu chấu nhảy tí tách.

Chọn một khoảng ruộng sạch sẽ, trống trải, gần một cái mương đầy lục bình, rau mác, cậu Ba ngừng lại, hạ cái cần câu dài quá cỡ trên vai xuống. Tôi bắt đưa cho cậu một con thằn lằn. Cái lưới câu to đến 4 phân. Con thằn lằn lớn như vậy mà cậu móc trọn cả con mồi. Móc mồi xong, cậu Ba tôi cắt một cọng cỏ ống bên đường, dài chừng 4 phân. Cậu luồn cọng cỏ vào đầu nhọn lưới câu, đầu kia luồn vào cọng dây gân mà cậu còn chừa lại lúc tóm lưới câu.

Cậu cháu tôi đứng cạnh bờ lộ. Ra dấu cho cậu Út và tôi im lặng, đừng gây tiếng động, cậu Ba đứng lấy thế, dùng cần câu quất mạnh nghe một cái "véo". Con thằn lằn và cái lưới câu bay ra thật xa, có trên 10 mét. Rồi cậu rung rung đầu cần câu, kéo con mồi vào. Con thằn lằn đã chết, nhưng bị kéo lưng tưng nhấp nhô trong ruộng lúa, như một con mồi sống đang nhảy nhót. Cọng cỏ che cái móc câu nhọn, nên khi cậu Ba quăng mồi ra và kéo vào, lưới câu nhọn không móc vướng vào lúa, vào cỏ. Có lẽ vì phải rê cục mồi tới lui như vậy nên người ta gọi là câu rê. Cậu Ba quăng ra kéo vào ba lần thì một chuyện lạ xảy ra làm tôi phải há hốc mồm.

Cá lóc là loại cá mạnh mẽ, dễ sống trong nhiều địa hình ao hồ, sông rạch khác nhau

Một con cá lóc thật lớn không biết từ đâu lao tới, phóng như bay, như đặng vùn giá vũ trên mặt nước rượt theo con thằn lằn. Nó đớp con mồi nghe một tiếng "phập" thật lớn. Cậu Ba tôi ngừng lại vài giây rồi giựt một cái thiệt là mạnh. Con cá lóc dính câu, từ dưới ruộng bay lên ngang qua đầu chúng tôi rồi rớt phía bên kia đường trong đám cỏ cách chỗ chúng tôi đứng gần 10 mét. Tôi vội qua đường vạch cỏ bắt con cá bỏ vào giỏ. Con cá bự thiệt, có đến nửa kí lô.

Chúng tôi lên tinh thần, riêng tôi khoái chí không thể tả. Cậu Ba cẩn thận móc con mồi khác rồi đi qua đám ruộng kể bên câu tiếp. Một lát sau, cậu giựt thêm một con cá lóc nữa, rồi chúng tôi ra về. Tôi khệ nệ đeo cái giỏ... chiến lợi phẩm, với gần 1 kí cá lóc. Sau này tìm hiểu thêm, tôi biết rằng con cá lóc thường im lặng lượn lờ trong nước, nghe ngóng tìm mồi. Khi nghe tiếng động của một con dế, con cóc, con nhái hay một con cá khác nó lặng lẽ lội về phía con mồi và quan sát. Khi cách con mồi chừng một mét, nó lao tới

như một tia chớp chớp mồi. Khi cậu tôi rê con thằn lằn trên mặt nước, nó mở hết tốc lực rượt theo tấp con mồi. Cậu cháu tôi được xem một màn rượt đuổi ngoạn mục.

Tối hôm đó cả nhà được thưởng thức một bữa canh chua cá lóc và cá lóc kho tiêu. Vừa ăn, chúng tôi vừa thi nhau trò chuyện râm ran về thành tích “vĩ đại” ban chiều.

Cá diếc thịt rất ngon

Câu cá Diếc

Nghe tôi kể chuyện câu cá thời niên thiếu, một người bạn làm chung là anh Kỳ, người gốc Đà Lạt cũng kể cho tôi nghe kinh nghiệm câu cá diếc của anh. Anh là người nhạy bén trong việc câu kéo và thường hay đi câu ở hồ Than Thở, hồ Xuân Hương ở Đà Lạt.

Trước hết, anh ra vườn chặt vài cây trúc loại đặc ruột, cao khoảng một với người lớn. Dem vô căn thận vuốt cành, lấy cho đến các lóng sau cùng vì anh cần những cái cần câu mềm và dẻo. Thường thì anh chuốt 4 cần câu. Lấy cây đèn cầy, Kỳ hơ những mắt trúc, uốn nắn cho thẳng. Da trúc vàng, tô điểm các vết đèn cầy màu đậm trông rất đẹp, như những tác phẩm nghệ thuật.

Dùng nhợ gân, tóm lưỡi câu loại thật nhuyễn và bén buộc vào các cần câu. Lấy cọng lông vịt, cắt thành 4 cái phao, sơn thêm các khoanh đỏ cho dễ thấy. Anh Kỳ bẻ thêm 1 cái giá bằng cây sắt nhỏ để gát 4 cái cần. Rang thêm một nắm cám trộn với mè cho thơm, bỏ trong cái gói nhỏ. Đào thêm vài con trùn chỉ là xong. Mang đồ nghề lên xe đạp, Kỳ đạp lại bờ hồ.

Một cảnh hồ miền Cao Nguyên

Lựa một gốc thông mát mẻ, nơi hứa hẹn có cá, anh dựng xe đạp và bắt đầu ra tay. Vói tay khoét một cục đất ướt, Kỳ vắt vài viên với mè và cám rồi quăng xuống cạnh bờ hồ. Đợi một lúc cho cá diếc nghe mùi thơm cám rang bu lại, Kỳ cột phao, móc mồi trùn, thả câu xuống hồ. Bỗng cần câu xòe ra như một cây quạt được gát lên cái khung sắt. Mồi chìm độ 1 mét dưới nước, Kỳ ngồi yên chờ đợi.

Trời Đà Lạt trong xanh, lành lạnh, vài cuộn mây trắng trôi bồng bênh, mặt hồ phẳng lặng, bóng như gương. Kỳ ngất ngây nhìn về thành phố đẹp đẽ dưới chân đồi, lồng trong đất trời thơ mộng. Bỗng một cái phao lay động thật nhẹ rồi trở lại nằm im trên mặt nước. Anh nín thở đợi chờ ... Phao động nhẹ một lần nữa, rồi lay động lần thứ 3. Anh cầm cần câu lên, giật một cái. Một con cá diếc cỡ 3 ngón tay tòng teng, giẫy giụa. Gỡ cá bỏ vào 1 cái giỏ tre, cột miệng bỏ xuống hồ, Kỳ móc mồi rồi thả câu trở lại.

Cá diếc.

Được một lúc, cái phao khác lay động. Rồi phao chìm xuống, kéo ra xa. Kỳ nhanh tay giật mạnh. Một cá diếc lớn bằng 4 ngón tay đang giẫy giụa. Thật là khoái chí ! Câu một lúc, được 10 con nữa, thiệt quá là vui. Chiều nay Kỳ có 1 bữa cá diếc kho hành thật thơm ngon.

Một cảnh thác nước thơ mộng miền Cao Nguyên Trung Phần

Cá diếc là loại cá sống trong các ao hồ, sông suối trên miền cao nguyên. Cá màu vàng đen có vảy mỏng. Xương nhiều, nhưng thịt rất thơm ngon, như là con cá mè vinh của miệt đồng bằng. Cá diếc miệng nhỏ, ăn uống nhỏ nhẹ và rất nhát tiếng động. Vì thế phải biết cách câu, phải nhay bén và phải giữ im lặng. Kỳ tâm sự rằng câu cá diếc cũng là cách để tập tính kiên nhẫn và khéo léo.

Con cá diếc cũng được ghi trong Việt Sử. Trong 10 năm ròng rã chống giặc Minh, có lần vua Lê Lợi thua trận, phải chạy trốn qua một cánh đồng có 2 vợ chồng lão ông đang tát cá. Vua Lê Lợi cởi quần áo trận nháy xuống bùn bắt cá với ông lão. Khi giặc Minh đến hỏi ông lão có thấy một tướng Nam chạy qua đây không, ông lão chỉ về phía cánh đồng xa xa, rồi quay lại nạt Lê Lợi: "Thằng con ngu dốt này, còn mau không bắt cá đi, nhìn các tướng quân làm gì?". Quân giặc bỏ đi. Tối hôm đó, lão bà đãi vua Lê một bữa cơm với chả cá diếc.

Một người đang đặt trúm làm bằng ống dài

Đặt trúm

Cơm chiều xong, chú Năm vác 4 cái ống tre lớn trên vai đi ra ruộng, tay cầm theo 1 cái thùng nhỏ. Đó là những ống trúm lươn làm bằng loại tre lồ ô đường kính khoảng 1 tấc 2 phân, dài một mét rưỡi. Chú đi ra mương ranh giữa nhà chú với chú Tư Nhuận, đặt 2 ống trúm. Đi về phía mương ranh giữa nhà tôi và chú Hai Cầm, đặt thêm 2 ống nữa. Nhìn thấy cái lộp lớn của Ba tôi đặt ở mương ranh có mấy con cua, chú dỡ lộp, đổ mấy con cua vào thùng rồi đặt lộp trở lại. Thấy tôi đi ra ruộng, chú 5 kêu:

- Cu à, lộp mầy dính cá lóc kia. Tao mới đổ lộp bắt mấy con cua đặt trúm đó nghe.

Tôi dạ, rồi lại đổ lộp, cái lộp mà chú 5 mới đổ cua, bắt được một con cá lóc.

Chú Năm là người xóm trên, không có bà con dòng họ nhà tôi. Nhà nghèo, nhưng tính tình hiền lành nên anh em tôi rất quý chú. Bù lại chú cũng quý

anh em tôi. Nếu chú thấy đứa nhỏ nào vào vườn tôi phá phách, hái trộm trái cây thì chú cho nhà tôi hay, hay la rầy dùm.

Không hiểu từ thời nào, xóm tôi có những cái ước lệ tương đối dễ dãi.

- Những con cá, con lươn trong vườn là của chủ vườn, vào câu vào bắt là ăn cắp, là xâm phạm chủ quyền của nhau. Nhưng cá tôm ở những mương ranh thông ra sông là của chung, ai cũng bắt được.

- Những con cá tôm bên trong đồng chà là của chủ chà, không được câu, không được đập phá cho cá chạy ra. Nhưng cá bên ngoài đồng chà là của chung, ai cũng được quyền câu, chài lưới. Được quyền thả cá, thả mồi, miễn sao bên ngoài đồng chà.

- Những trái xoài, trái cam trên cây là của chủ vườn, không ai được đụng tới. Nhưng khi trái xoài rụng xuống dọc đường đi, thì người khác đi ngang có quyền lượm ăn chơi.

- Cái lờ cái lợp của người khác đặt, mình không được quyền đụng tới. Đụng tới là ăn cắp.

- Khi chủ vườn tát hầm bắt cá, lối xóm được quyền đến ngồi chờ. Chủ nhà bắt cá xong đi lên thì người lối xóm được xuống bắt hoi. Thường thì họ bắt những con cá nhỏ, những con cua, con ốc không đáng kể. Nhưng có khi gặp hên họ bắt được những con lươn, những con cá lóc lớn mà chủ nhà bỏ sót.

Nhưng cũng có những trường hợp ngoại lệ :

- Trường hợp chú Năm thì khác, chú thấy lợp nhà tôi có cua có ốc chú cứ thoải mái đổ lợp bắt chơi, cá tôm thì chú chừa lại cho nhà tôi. Nếu chú gặp anh em tui tui thì chú cho hay. Nếu không gặp thì thôi, mai một gặp sẽ nói sau. Hình như có lần chú hỏi ba tôi có bắt cua không, nếu không thì cho chú. Ba tôi dặn chú gặp cua ốc cứ lấy đi. Từ đó chú có thói quen như vậy.

- Gia đình tôi có 1 nhà nhỏ, chứa cái bồ lúa ngoài vườn là kho lúa của gia đình. Có lần nhà tôi bị mất trộm lúa vì bồ lúa bị khuyết một lỗm. Thấy dấu chân đi về phía xóm dưới, nhưng không dám cả quyết là ai. Năm sau vợ chồng ông cậu lối xóm đội 2 thúng lúa lên nói với ba tôi: " Năm ngoái túng quá, tui tui có xúc của anh 2 thúng lúa. Năm nay gặt lúa xong, tui tui đem trả anh". Ba tôi vẫn thản nhiên : " Vậy cậu mợ đem đồ ngoài bồ lại cho tui đi". Trả lúa xong, cậu mợ đi về, và chúng tôi vẫn vui vẻ với cậu mợ như không có việc gì xảy ra.

Trở lại việc đặt trúm bắt lươn. Ống trúm làm bằng thân cây tre lồ ô lớn. Tre lồ ô là loại tre ống dài, vỏ mỏng, đường kính gần một tấc rưỡi. Ống trúm dài khoảng 1 mét rưỡi, một đầu bít bởi một mắt tre. Đầu kia là miệng trúm cho lươn chui vào. Ngay miệng là 1 cái hom đan bằng cọng tre chuốt nhọn sao cho lươn chui vào được nhưng không ra được. Mỗi ống trúm dài chừng 3 lóng tre, vì thế cần có dụng cụ đục bỏ những mắt tre bên trong, cho rỗng ruột. Trên thân trúm có đục 1 khe nhỏ để khi đặt trúm người ta ghim xuyên qua đó một thanh tre dẹp, giữ thân trúm xuống đáy mương, không bị nước cuốn trôi. Bên trong ống trúm, người ta bỏ vài con cua, con ốc đã đập chết cho dậy mùi. Con lươn thích ăn cua ốc chết, đánh hơi, sẽ chui vào qua cái hom rồi kẹt trong đó. Sau vài giờ chủ trúm đi ra ruộng vác trúm về gỡ cái hom rồi đổ ra. Gặp lúc trúng mùa, một ống trúm có thể có 5-7 con lươn, đặc cả ruột trúm. Ăn không hết chủ trúm phải đem lươn ra chợ bán.

Lươn bán ngoài chợ

Con lươn miền Tây khi phát triển đầy đủ, to gần bằng cổ tay, dài khoảng 1 mét. Thịt lươn làm được nhiều món, món nào ăn cũng ngon. Món mặn thì có lươn xào xả ớt ăn với cơm. Món canh thì có lẩu canh chua, ăn với bún. Một con lươn to khoanh tròn trong cái lẩu. Nước lẩu nên cho chua ngọt, nấu sôi lên. Nhúng rau canh chua vào như bắp chuối, rau muống, rau ngổ, bông súng, chuối cây ... Nhớ bỏ nhiều rau mùi cho canh chua như hành, ngò gai, rau om, rau quế ... Lẩu chua được ăn với nước mắm ớt.

Lươn còn được rút xương, dồn thịt trộn với bún, nấm, củ hành đem hấp chín, rồi chiên sơ cho thơm. Còn một món ngon, khá cầu kỳ là lươn um. Lươn làm sạch để nguyên con khoanh trong nồi. Người ta vắt vào nước cốt một trái dứa khô. Rồi để vô nồi môn ngọt, lá cách, củ hành, đậu nành rang đâm bể là tư. Nấu lửa riu riu, khi chín, nồi lươn um thơm bể mũi. Nước chấm của lươn um là nước tương trộn với tỏi, ớt, đậu nành rang giã nhỏ. Vắt thêm nước cốt dứa vào cho béo. Ăn món lươn um một lần, bạn sẽ nhớ cả một đời. Bạn sẽ tự hỏi rằng sao trên đời có những món ăn ngon đến như vậy.

Một người đang bắt hến dưới sông, phía sau là một cái đón cá

Giăng Câu

Câu giăng có thể là giăng trên ruộng hoặc giăng dưới sông:

"Em hỏi anh đêm nay đi đâu ?
Anh nói rằng anh đi giăng câu..."

Lúc nhỏ, anh em tôi thích giăng câu trên ruộng vào mùa nước nổi. Chiều chiều khi nước còn cạn, chúng tôi đi đốn một mớ cây sậy, gọi là cây đài, chuẩn bị những đường câu giăng. Ra những thửa ruộng vừa cấy xong, lúa còn lưa thưa, cắm hai cây đài cách nhau chừng 3 mét. Ở giữa cột một đường câu có 3 lưỡi cách đều nhau rồi móc mỗi trùng hoặc mỗi cá lòng tong cắt ra từng khoanh gọi là mỗi cắt, xong trở về nhà. Ngủ vài tiếng đồng hồ, nước lớn ngập ruộng, các loại cá đồng là cá lóc, cá trê, cá rô từ dưới sông hay trong mương vườn sẽ theo con nước tràn lên ruộng kiếm ăn. Giữa khuya anh em tôi thức dậy bơi xuống ra ruộng thăm câu. Những miếng ruộng hồi chiều còn khô giờ nước ngập linh láng. Tôi chống xuống sau lái, em gái tôi ngồi trước rọi đèn, thằng em trai đang ngồi giữa xuống. Anh em chúng tôi còn say ngủ, mắt nhắm mắt mở. Bỗng em gái tôi la lên:

- Coi kìa, coi kìa... anh hai.

Giọng nó líu lại. Tôi và thằng em bỗng nhiên tỉnh hẳn khi nhìn thấy cây đài giật lia lịa trong ánh đèn mờ mờ, tim chúng tôi đập như tiếng trống làng. Dờ đường câu lên, một con cá trê vàng lờm đang giẫy giụa. Cẩn thận lấy cái rổ hứng, tôi lôi nó bỏ vô xuống. Chúng tôi hí hục chống xuống qua đường câu khác. Có tiếng quạ bì bõm từ xa. Chà chà, con gì đây? Một con lươn đang tìm cách thoát thân, tôi mang lẹ nó lên xuống. Ngày mai chúng tôi sẽ ăn cá trê vàng nướng và lươn kho xả. Qua đường câu thứ ba, cũng là đường câu chót, cây đài đứng lặng yên, tôi hờ hững dờ đường câu lên thăm. Ối chà, một con rô đồng lớn đang ngoe nguẩy. Vậy là có thêm món cá rô kho tiêu. Chúng tôi cẩn thận móc mỗi lại và sẽ trở ra thăm một lần nữa trước khi trời sáng. Những mùa câu đêm như vậy anh em tôi thường hay ngủ gục trong lợp. Cá đồng của miền Tây ngon lắm. Những con cá trê vàng nướng ăn với nước mắm gừng, cá lóc nướng trui cuốn bánh tráng, cá rô kho tiêu, lươn kho xả ngon không có gì sánh bằng!

Giăng câu dưới sông thì tôi chưa làm nhiều, nhưng thằng em trai thứ 5 của tôi có nhiều kinh nghiệm. Phải dùng một cây đài bằng tre thật chắc, dùng một đường câu dài cả trăm mét và hàng trăm lưỡi câu. Cũng dùng mỗi trùng hay mỗi cắt, những chỉ bắt những loại cá sông như cá bống, cá lăng, cá trèn, cá leo, cá sừ, cá phèn. Cũng nên biết thêm là những loại cá sông kể trên chỉ ở dưới sông ít khi lên ruộng đồng, trong khi những loại cá đồng như cá lóc, cá trê, cá rô thì sống trên ruộng đồng hay ở mương vườn chớ ít khi

xuồng sông. Giăng câu sông phải dùng xuồng, khi thả câu hay cuốn câu phải khéo léo, nếu để rồi thì lưới câu dính lại với nhau rất khó gỡ .

Một thau cá rô đồng đang bày bán

Hồi tôi còn nhỏ khoảng 4-5 tuổi, gia đình tôi còn sống với Nội tôi. Tôi còn nhớ có một ông câu, sống cuộc đời tương đối bí ẩn đối với tôi, mà tôi hay tò mò theo dõi. Ông Cậy sống trên một chiếc xuồng nhỏ, mũi làm bằng hai tấm lá chằm hình chữ nhật ghép lại như hai cái mái nhà lá dưới quê. Tất cả giang sơn của ông là trên chiếc xuồng. Khoảng giữa là nơi ông ngủ, phía sau là một cái bếp nhỏ nấu ăn. Có lu nước uống, có mấy cây tầm vông gác dọc theo hông xuồng. Ban ngày ít ai thấy ông Cậy làm gì, thường thì ông cầm ghe cạnh một bóng cây gừa cho mát, rồi nằm ngủ hay nhậu lai rai vài ly rượu đế. Khi thì tôi thấy ông đậu ghe gần dưới bến nhà Nội tôi, khi thì tôi thấy ông đậu ghe tận ngoài vàm. Ban đêm, đúng con nước ông mới ra tay. Ông giăng câu cá cóc, cá sừ.

Cá cóc là một loại cá quý, thịt ngon, hơi nhiều xương. Cá hình thoi dài, vảy mềm nên khi kho người ta để vảy ăn luôn, không đánh vảy như những con cá khác. Cá sừ cũng là một loại cá quý, vảy bạc hình dáng giống như con cá lù đù nhưng lớn hơn, hai bên hông có hay lẫn chỉ dài. Cá sừ thịt ngon, ít xương. Cả hai loại cá trên ít xuất hiện, người chài lưới thường chỉ bắt được

những con cá nhỏ. Chỉ có những tay câu đặc biệt như ông Cậy mới bắt được những con cá lớn 5-3 kí lô. Người ta chỉ biết ông giăng câu, vì ông có đường câu treo lủng lẳng trên mui ghe. Còn chi tiết giăng như thế nào thì ông kín đáo lắm và chỉ làm vào ban đêm thanh vắng, không ai biết.

Ba con cá cóc, một con cá lăng và một chùm ếch bày bán ngoài chợ quê

Chỉ biết thỉnh thoảng một hai lần trong tháng, người ta thấy bên hông chiếc xuồng nhỏ của ông có cột theo vài ba con cá cóc, cá sừ thật bự. Ông hay bơi lại bến nhà Nội tôi rồi kêu: "Bà Năm ơi, ăn cá cóc không? Có cá ngon nè". Thờng thì Nội tôi đi xuống bến lựa mua một con. Tôi lóc nhóc chạy theo, nhìn mấy con cá đang lượn lờ bên cạnh ông một cách kính nể. Loại cá này mắc tiền nên ông chỉ mời vài nhà khá giả trong làng.

Vài năm sau, gia đình tôi ra riêng, ba má tôi dời đi cách nhà Nội tôi chừng 5 cây số, cũng sống gần bờ sông. Tôi lại gặp một ông câu khác mà tôi ba má tôi gọi là ông Năm Râu, cũng sống lênh đênh trên chiếc xuồng con tương tự như ông Cậy. Ông Năm cũng sống âm thầm một mình, cũng tự nấu cơm ăn,

cũng khề khà ly rượu đế. Đặc biệt thỉnh thoảng cũng cột kè kè bên hông xuống mấy con cá cóc, cá sủu mấy kí lô.

Hai ông câu trên tạo cho đầu óc bé nhỏ của tôi những ấn tượng rất là thâm trầm, bí ẩn. Nhưng sau này lớn lên đi câu nhiều tôi mới hiểu là mỗi loại cá có cách ăn mỗi riêng vào những con nước thủy triều riêng. Có loại săn mỗi ban ngày, có loại săn mỗi ban đêm yên tĩnh. Có loại ăn lúc trăng tỏ, có loại ăn lúc tối trời. Hai ông câu kia hiểu được đặc tính của các con cá cóc, cá sủu nên âm thầm câu bắt mà không để cho người khác biết cách của mình.

Hai vợ chồng sống bằng nghề chài lưới dưới sông

Bắt cá tôm ở đồng bằng sông Cửu Long

Phần 4

Chài cá trên sông

Chài cá trên sông

- Thằng cu đầu, về bơi chài.

Tôi đang chơi u với các bạn lối xóm thì ba tôi kêu về.

- Con đi móc đất sét nắn mồi cho ba.

Cha tôi ít khi đi câu nhưng thường hay chài. Ba tôi ở trần, bấp thịt cuộn cuộn quăng chài bắt cá. Chài là một miếng lưới hình tròn như một cái nón lá khổng lồ. Phía dưới là những túi nhỏ có cột dây chì cho nặng, phía chóp nhọn là một sợi dây dài mà người đi chài cột dính vào cườm tay. Người chài đứng trước mũi xuồng, dùng tay và đầu gối, sắp xếp cái chài trong tay theo một

cách thức nhất định gọi là bắt chài. Bắt chài đúng, khi vãi ra nó phải xòe như một cái nón lá to chụp xuống nước, bắt không đúng vãi ra nó không bung cũng tương tự như dù không bọc vậy. Những cộng dây chì, dây lòe tói ở đáy chài làm cho chài chìm xuống nước bao phủ một vòng tròn đường kính chừng 5 mét. Những con cá hay tôm trong khu vực đó sẽ bị dính trong chài.

Đi chài cần một chiếc xuồng nhỏ và một người ngồi phía sau để bơi chài. Người ngồi sau phải bơi khéo léo, không khua dầm lộp cộp làm cá sợ chạy đi, nhất là phải ăn ý với người chài đứng ở phía trước. Khi người chài quăng chài ra, vì đứng trên một chiếc xuồng nhỏ mũi xuồng sẽ lệch ngang làm người chài dễ mất thăng bằng té xuống nước. Người bơi ngay lúc đó phải nài lái xuồng một cái nhẹ để xuồng lấy lại thăng bằng. Ba tôi và mấy đứa em trai tôi quăng chài rất giỏi. Tôi thử vài lần nhưng lần nào cũng bị té xuống nước, còn chài thì vãi không bung, chẳng bắt được gì. Mỗi lần thấy tôi đi chài mấy cô gái lối xóm gọi nhau:

- Tụi bây ơi, ra coi anh hai vãi chài. Chuẩn bị vỗ tay nghe.

Họ đứng sẵn ở bờ sông, đợi tôi té một cái ùng xuống nước vỗ tay cười chơi. Từ đó tôi mắc cỡ, không tập nữa, chỉ làm người bơi chài thôi!

Chài cá đối biển

Chài thường có hai loại: "chài mồi" và "chài không". Chài không là đợi khi nước cạn, chảy xiết, những con cá nhỏ tập trung theo những đuôi đóng chà để tránh dòng nước. Chài đã bắt xong, xuống chài bơi nhẹ nhàng đến vãi chụp những điểm tụ đó để bắt cá.

Chài mồi là chài khi nước lớn. Chúng tôi dùng cám rang cho thơm nả vào những cục đất sét như vất xôi, quăng xuống những địa điểm có cá tập hợp. Một lúc sau trở lại vãi chài. Trong khi "chài không" thường chỉ bắt được cá nhỏ như cá linh, cá lòng tong, cá he, "chài mồi" thường bắt được tôm càng xanh và các loại cá lớn như cá mè vinh, cá he vàng, cá lăng, cá ét...

Chài cá đối biển

Chài Nòng

- Cu Tèo, cá ăn nhiều lắm, kêu ba mà đi chài nòng đi.

Cậu Năm xóm dưới kêu tôi. Tôi đi chặt và lột cho ba tôi một mớ bẹ chuối từ những cây chuối đã đốn lấy buồng xong. Bẹ chuối hình như một cái máng xối hứng nước mưa, dài hơn xấp xỉ tay. Ba tôi róc bẹ chuối thành 3 mảnh, mỗi mảnh bề ngang độ 6 cm, dài hơn xấp xỉ tay, cột lại thành một cái phao tròn đường kính độ 1,5m gọi là cái nòng. Cắm một cây đài sậy giữ cái nòng không trôi, ba tôi thả vào đó một nắm cám rang. Cái nòng bằng bẹ chuối làm bằng vật liệu có sẵn, không tốn kém gì, chỉ dùng để giữ cám bên trong không trôi.

Cá lòng tong

Cám thơm nổi trong nòng quuyến rữ một bầy cá lòng tong, cá he, cá mại đến ăn và vài ba con cá ngựa bơi lảng vảng (loại cá lớn thích theo tấp cá nhỏ). Cha con tôi đợi cá đến nhiều, bơi xuống nhẹ nhàng đến vãi chài. Phải khéo léo không gây tiếng động làm cá sợ chạy mất . Có khi cá nhiều vô kể, dính trắng xóa cả chài, gỡ không kịp. Khi đó chỉ 2 chài là đủ ăn cho cả nhà . Cá lòng tong đem về kho tiêu, nấu canh chua, nhúng dấm cuộn rau thơm và rau cải trời, món nào cũng ngon cả !

Bủa lưới trên sông

Giăng lưới cá

Năm 1970, tôi ra tỉnh Sa Đéc học, sự nghiệp cá mắm của tôi bị dở dang. Một hôm về thăm nhà, thằng em trai chạy ra mừng tôi:

- Đi thăm lưới chơi anh hai. Tui đương giăng lưới cá rô đó.

Tôi ngạc nhiên đi theo thằng em 9 tuổi, học lớp 4 tay đang xách cái thùng, vì chưa nghe nói lưới cá rô bao giờ. Ra miếng ruộng sau nhà, nước ngập mênh mông, gió mát rười rượi, từng đàn cò trắng phau bay lượn đó đây. Hai anh em lội xuống ruộng, một đường lưới gân ngấn dạo giăng thẳng tắp giữa hai cây dài bằng sậy, vài con rô đồng dính lưới đang giẫy giụa. Anh em tôi vui mừng gỡ cá bỏ vào thùng. Thì ra năm ấy cá rô từ đâu lên ruộng rất nhiều. Ba tôi mua một tay lưới cá rô dài chừng 50 mét cho anh em tôi giăng cá. Chiều hôm đó chúng tôi ăn cá rô chiên tươi dầm nước mắm với cá rô nấu canh chua thơm đậm mùi ngò om, ngò gai.

Mấy hôm sau đi học, tôi xin ba tôi một khúc lưới chừng 3 mét đem theo. Tôi đang ở trọ học, giữ một miếng vườn nhỏ cho thầy tôi. Trước khi đi học tôi

thả lưới ngang mương vườn, chiều về dỡ lên bắt được vài con cá rô, cá sặt, chiên hay kho ăn ngon lắm. Học trò nghèo thường chỉ ăn rau luộc chấm nước tương, nay có được cá ăn, thì tuyệt, không gì bằng !

Lưới giăng sông cũng dùng hai cây dài bằng tre cột lưới vào giữa, giăng ngang hay dọc bờ sông. Cá lội qua lại vướng vào lưới. Người giăng lưới chỉ ngồi trên xuồng, ca nghêu ngao vài câu vọng cổ đợi gỡ cá. Tuy nhiên, lưới sông thì dùng lưới cao đạo, mắt to để bắt cá mè vinh, cá he, cá ngựa, cá ét, cá đỏ mang là những con cá sông khá lớn. Trên ruộng dùng lưới ngắn đạo và mắt lưới nhỏ hơn để bắt cá rô, cá sặt, cá lóc, cá trê...những loại cá nhỏ hơn.

Bủa lưới trên sông

Thả lưới trên sông

Sông Hậu Giang là nhánh lớn của sông Cửu Long có rất nhiều cá tôm:

*"Chiều chiều quạ nói với diều,
Ngã ba sông Hậu có nhiều cá tôm"*

Trong thời gian sống ở Cần Thơ, tôi đã được chứng kiến cảnh thả lưới trên sông Hậu giang trong mùa cá. Từng đoàn thuyền nhỏ khởi hành từ miệt Ô Môn, Săng Trảng, Thơm Rơm cách Cần Thơ khoảng 15 cây số, thả những đường lưới ny lông dài độ 30 mét với những chiếc thuyền nhỏ trôi theo dòng nước về phía thị xã Cần Thơ. Lưới ni lông nhẹ, mắt thưa khoảng 3 ngón tay, giăng theo bề ngang sông. Những phao nhỏ giữ một cạnh lưới nổi trên mặt nước, phía dưới gắn chì giữ đáy lưới chìm thẳng đứng. Cá mè vinh, cá đỏ mang lợi tung tăng kiếm ăn, dính vào lưới.

Khi gần tới ngã ba Trà Nóc, họ kéo lưới lên gỡ độ vài ba ký cá mè vinh ghé chợ Trà Nóc bán. Bán xong, họ tiếp tục thả lưới theo dòng nước. Khi đến chợ Bình Thủy cách đó chừng 5 cây số họ lại thuê hoạch một mẻ lưới khác rồi lên bán ở chợ Bình Thủy. Xong lại thả tiếp xuống bán ở chợ Cần Thơ. Cứ thả được một bận như vậy người chài lưới có tiền rủng rỉnh về nhà nghỉ ngơi. Tôi cũng đã may mắn được thưởng thức những con cá mè vinh thơm ngon trong mùa cá đó. Cá mè vinh là một loại cá ngọt thịt, béo và hơi nhiều xương. Cá chiên tươi dầm nước mắm chanh tỏi, hay kho lạt với hành, thối thì ngon không kể hết !

Còn một loại lưới mà anh em tôi hay sử dụng là "lưới mé". Chúng tôi lựa một bãi sông hứa hẹn có nhiều cá, cắm nhiều cây đài tre dọc bờ sông, móc sẵn lưới trên cao, đợi chờ. Khi nước cạn chúng tôi thấy nhiều mối cá mẫn trong đất sét như những nắm xôi để nhử cá vào trong khu vực thả lưới. Đợi khi nước lớn lên cao, cá tôm vào nhiều chúng tôi hạ lưới chặn đường rút lui.

Xong chúng tôi đi ngủ, đợi khi nước rút cạn, đi dọc theo đường lưới là bắt nhiều cá tôm. Các loại thu hoạch được thường là cá lòng tong, cá he, cá ét, cá mè vinh, cá lăng, cá trê, cá vảnh, cá rằm, cá ngựa, cá trèn, cá lưỡi trâu, tôm, tép.

Bủa lưới trên sông